

Pobednici

Nakrivljen na levu stranu, opet sa torbicom o ramenu i lajkom oko vrata, smrknut, ide od bolnice ka centru Beograda. Samo što ne zaplače. On je sve propustio. Višesatni okršaj pred zgradom parlamenta i pred Bastiljom, mrtve i ranjene, prodor armijskih tenkova na poprište, specijalne policijske odrede koji premlaćuju i hapse demonstrante, ratne izveštaje Bastilje, sablasnu i jezovitu noć nad gradom, koji je zamro i začutao pred silom, zamro i začutao samo do svitanja, kad je bes eksplodirao u Studentskom gradu, na drugoj obali reke, izlio se u marš ka tada pustom trgu kod mrtvog kneza, probio barikade elitnih kordona, ušančio se u srcu prestonice, nabujao kao Sava i Dunav kad se izliju iz svojih korita...

Tako mu je, šapatom, pred zoru, pričala mlada doktorka i molila ga da se ne ljuti na primarijusa,

načelnika odeljenja. On je vernik, u ordinaciji mu vise portreti Tita i Lazića, ali je lekarska etika iznad njegove ideološke zagriženosti. „Najteže ranjene i polomljene demonstrante on je operisao, najbolje što je umeo, bez primese mržnje prema njima“, poverila je Veljku i, nehotice, provukla prste kroz pacijentovu dugačku i gustu kosu. „Pobeđujemo“, prišapnula je neočekivano. „Onaj satrap je priteran uza zid, buna se širi Srbijom, njegova televizija javlja da će, izgleda, osloboditi sve naše koji su po zatvorima.“ Od nje je saznao i da studenti i opozicija, na Terazijama, već proslavljaju pobedu.

Primarijus je, uzalud, molio Veljka da u bolnici ostane makar još jedan dan, da obave dodatna snimanja i da se, malo, okrepi. Želja da, što pre, stigne na Terazije, iznela ga je iz bolnice, kao da nije ćopao, nego kao da je leteo, ali radost njegova potraja prekratko. U Beograd je, uoči 9. marta, došao da bude prvi, najbrži, najbolji. A on je, eto, poslednji, najsporiji i najgori, počeo je da optužuje sebe, čim je izašao iz bolničkog kruga. Drugi neki fotoreporter i snimili su i slikali istoriju, napunili novine i televizijske ekrane svojim snimcima. On je sve prespavao. Koma ga oslepela i osramotila. Možda bi, pomisli, bolje bilo da su ga, na trgu, kod kneza, ubili. Bio bi žrtva, neko bi ga i slikao, probio bi se, mrtav, i u beogradske novine. Spopade ga i glad, jedva se drži na nogama, u džepu

od farmerki napipava zgužvane novčanice, ugleda kiosk sa viršlama, pa požuri.

– Isuse – cimnu ga neko za rame.

Jedva prepozna Neđa Baksuza. Tri je godine sedeo pored njega, u istoj klupi, u nevesinjskoj gimnaziji. Onda je bio žgoljav i štrkljast, a sad se raskrupnjao i udebljao, na njemu sive pantalone i teget sako, svileni kravata, zapustio brkove.

Zagrlili se Veljko sa njim i obuze ga zebnja od tog susreta. Neđo je, u gimnaziji, i sebi i drugima, donosio nevolje. Zato su ga i prozvali Baksuz. Na jednom đlačkom izletu na planinu Velež, Neđo je, priseti se Veljko, nagazio gvozdenu zamku lovaca za vukove i lisice. U razredu je, na času matematike, lopticom od goveđe dlake, umesto Muneveru, kojoj se nabacivao, pogodio profesora, i to u nos, pa ga raskrvario. Prosuo kiselinu, u hemijskom kabinetu, Momiru na ruke. Igrajući se sa psom, u Žerajića Gaju, upao u rupu sa krečom. Naprosto, neki baksuzluk se lepio za njega. Od trideset i pet učenika u Veljkovom razredu, pčela je bocnula samo Neđa Baksuza, za manje od sata glava mu je postala kao bure, naduo se, izgubio svest, srećom dvorište gimnazije bilo je blizu bolnice.

– Će da nabasam baš na tebe – reče Veljko u strahu da će mu, tako utućenom i smračenom, Baksuz doneti samo neku novu nesreću.

– Ja sam, Isuse, nabasao na tebe, a ne ti na mene. Gde si, čoveče?

– Tu sam.
– Tvoj ujak Đorđo i ja obigravamo zatvore i bolnice. Gde si bio?

– Niđe.

– Idemo u restoran, da telefoniraš ujaku. I da doručujemo kao ljudi.

Svratiše u *Mali Pariz*, Neđo Baksuz naruči po kajganu. Jede on halapljivo, a Veljku svaki zalogaj zastaje u grlu. Muka mu od jela, muka mu od sebe, muka mu od Neđovog pogleda. Puna mu usta kajgane i zelene salate, a merka ga, kao begunca, kao razbojnika, i priča, stalno nešto priča, preko zalogaja.

– Jedva ti uđoh u trag. Bio sam, svega mi, pomislio i na ono najgore.

– Briga me – odgovori Veljko.

– Da te ne pronađoh, išao bih i u mrtvačnicu.

– Idi, ko ti brani.

– Đorđo je krio da ti je on ujak... mora da se čuva, znaš gde on radi.

– A đe ti radiš? – upita Veljko, namerno podrugljivo.

– Gde radim da radim, ja sam tvoj školski drug i prijatelj. I nisam, da znaš, to krio, dok sam te tražio.

Znao je Veljko da se o Baksuzu svašta pričalo po Nevesinju. Da nije odmakao dalje od druge godine šumarskog fakulteta, da se odao skitnji, švercu i kurvanju, da je obijao robne kuće i zlatare po Evropi, naplaćivao svoju muškost od uspaljenih baba u Nemačkoj i Francuskoj, da ga ganjaju najmanje tri

države, ne samo zbog lopovluka, nego i zbog ubistava. „Neće, pa neće, baksuzluk od njega“, govorila je baka Anđelija. I, kako se priseti tih bakinih reči, umalo ne reče nešto, glasno, da ga Neđo čuje. Sudeći po tome kako Baksuz izgleda, kako je obučen, kakav mu je sat na ruci, kakvu limuzinu ima, a i po tome da nije u zatvoru, Baksuzu više ne priliči njegov nadimak, jedva se uzdržavao da misao zadrži u sebi. Neđov nadimak je za njega, upravo za njega. Veljko Baksuz! To je on, od rođenja pa do ovog časa. Samo je baksuz, kao što je on, na trgu kod kneza, izgubio svest, samo je on, baksuz, u bolnici, na aparatima za srce i pluća, gurnut u nepostojanje. Zašto je dolazio u Beograd? Da spava. Šta je snimio? Ništa. I oni snimci sa trga kod kneza već su zastareli, ne trebaju nikome. Novine su objavile fotografije fotoreportera koji nisu bili baksuzi, pa da ih, kao njega, jedino njega, sa poprišta, uz sirene, odvoze kola hitne pomoći.

– Za koga si? Kaži svom prijatelju – uhvati ga Baksuz za mišku.

– Ne razumijem.

– Za Gavrove i ujakove, ili za ove tvoje?

– Koje moje?

– Priznaj, ne boj se. I ja sam na klackalici.

– Neka si.

– Ne zna se, Isuse, kud će da pretegne. Predsednik sad popušta, tvoji se vesele, đuskaju i vrište na Terazijama. Reklo bi se da pobeđuju. Ama... ama,

sve nešto mislim da će drug Lazić, veoma brzo, da pritegne kolane... Čuj, kolane, otkud se setih ove reči iz našeg zavičaja.

– Idemo – reče Veljko.

– Žuriš negde?

– Žurim niđe.

– Onda ideš sa mnom. Da obiđemo ove tvoje, na Terazijama, a onda te vodim do Štaba pobednika.

– Koje mi to moje stalno nabijaš na nos? – ljutnu se Veljko. – Nijesu moji ni oni ni ovi tvoji. Moji su, Neđo, samo ovi aparati – dotaknu lajku, pa nikon.

– Ovde su tvoji ubili jednog našeg... jednog policajca – pokazuje mu Neđo Baksuz plato ispred *Beograđanke*. – Bacili ga odozgo... strašno, razbio se meni pred očima, šteta što nisi bio tu, da uslikaš.

Ulica maršala Tita zatvorena za saobraćaj. Nigde nijednog policajca. Šeta narod, mahom studenti i đaci, mašu zastavama, kliču, pevaju. Neki idu ka Terazijama, neki od Terazija, došetaju do Novog dvora i laju. „Av, av, av“, laju u hodu, smeju se, pa se vrata prema Terazijama.

– Na koga laju? – upita Veljko.

– Na predsednika. Neka ih, može im se – namršti se Baksuz. – A ovde su, Isuse, naši ubili jednog vašeg, jednog mladića, i to sam video devetog marta... Možda on nije bio ni naš ni vaš, nije mu pisalo na čelu.

- Umukni – viknu Veljko.
- A ovde smo njega uhvatili – blaženi osmeh ozari mu lice. – Naši specijalci, predsednikova lična garda...
- htede još nešto da kaže, ali ućuta.
 - *Srpsko slovo, Srpsko slovo*, slobodne srpske novine
- razgalami se kolporter ispred njih dvojice.
 - Daj jedne – reče Veljko.
 - Uzmi, brale, i to džabe, vidim da si novinar.
 - Neću džabe.
 - Ne moraš. Jesi li naš?
 - Čiji vaš?
 - Čiča Dražo, mole te devojke – poče kolporter da pevuši.
 - Nije mi do pjesme – reče Veljko.
 - Onda kukaj, šta drugo. Po tvojoj bradi, ne bih rekao da si crveni.
 - Ja sam crni, najcrnji – odgovori Veljko.
- Sve do hotela *Moskva*, njih dvojica ne progovoriše ni reči. Da bi ućutkao Baksuza i predupredio svaki razgovor sa njim, Veljko je slikao lica kraj kojih su prolazili, ali bez zanosa i žara, takoreći mahinalno. Neki seljak sa šumadijskom šajkačom na glavi, ukipio se, srećan, pred Veljkovom lajkom, kao da je na svadbi, i maše rukom svom drugaru, da dođe, da se, zajedno, uslikaju ispod zastave sa rupom u sredini. Devojka i mladić mole Veljka da ih slika dok se ljube, i daju adresu na koju će on da im pošalje fotografiju. Baka u kolicima, a mala pudlica joj u naručju...

Dajmo šansu miru, raspevao se trg između *Moskve* i *Kasine*, *Igumanove palate* i *Balkana*. To, što vidi, Veljko nije video onog dana, na trgu, kod kneza. Na ramenima momaka njihove devojke, igraju momci sa tim živim đerdanima oko svog vrata, kliču nešto, ali Veljko ne sluša šta kliču, šta viču, koga ruže, koga dozivaju. Opet je u zanosu, nišani i škljoca, ne oseća da je znojav... iznenada, ukoči se od čuđenja. I Neđo Baksuz igra i peva, raskopčao sako, razvezao kravatu, uzdigao desnu ruku sa tri rastavljena prsta. Svi na Terazijama, kao i onog dana, na trgu kod kneza, uzdižu ta tri prsta, a niko ne zna zašto tri i zašto rastavljena. Ne zna to ni Baksuz, ali on, nikad, neće da nešto ne zna, pa kliče, podvriskuje, kao da igra u kolu. U ime Oca, i Sina, i Svetoga duha. To klikne, pa se, ne prestajući da poskakuje, još i prekrsti, zaboravljajući da, tada, tri prsta moraju biti sastavljena. Uzalud ovo radovanje, pomisli Veljko. Baksuz je, vazda, donosio baksuzluk. Udbaš. Špijunčina. Veseli se pobedi nad svojim. Takva je to sorta. Ne smeš im verovati ni kad, u petak, kažu da je petak, seti se šta mu je govorio njegov komšija Šćepan Skočivuk. Oznaši i udbaši su i rođenu braću, majke i očeve špijali, hapsili, prebijali i ubijali. Primaog je Veljko oprezno i sa sumnjom Šćepanove reči, jer je znao ko je Šćepan i u kojoj je vojsci bio, i da mu je suđeno kao narodnom izdajniku. Ali, i njegov otac, Gavro, slično je pričao sinu, doduše u poverenju, nasamo, i tek kad je Tito umro.

Poverio bi mu se, odao se, pa se, brzo, pokajao. Zla svoje Ozne i svoje Udbe Gavro bi, možda, priznao i javno, da ga svi čuju, ali samo da učute Šćepan i ostali, koje je Gavro pobedio. Ne može, neće, iz inata, da se pravda i da se kaje pred njima. A Baksuz? Tada, kad su Gavro i Šćepan uperili puške jedan na drugoga, Neđo nije bio ni rođen. „Ovde su naši ubili jednog vašeg“, reče, maločas, pred *Londonom*, a sada peva sa svojim neprijateljima, maše sa tri prsta i krsti se. Ne postoje za Baksuza ni njegovi ni njihovi, ni svoji ni tuđi.

U svaku će vodu ući i biti zaprška svačijoj čorbi, samo ako mu to narede, razmišlja Veljko i, za inat, neće da slika Baksuza, iako ga on doziva i moli da to učini.

– Što me ne uslikaš, Isuse? – pride mu, sav rumen i znojav.

– Ovo nijesu tvoji – odgovori Veljko.

– Jesu tvoji, pa kao da su i moji – nasmeja se Baksuz. – Mladi, lepi, snažni, moja generacija.

– Mnogo su mlađi od nas, Neđo. I lepši. I pošteniji – odgovori Veljko i, tek tada, uslika Baksuza.

– Baš sam se izigrao. Sjajna gimnastika... Požurimo do Štaba.

– Će?

– Do Štaba pobednika, već sam ti rekao.

Prodoše palatu *Albanija*. Veljko pogleda udesno, zastade i poče da drhti. Ukipio se i drhti.

– Isuse, šta ti je? – uplaši se Neđo Baksuz.

– Knez – promuca on i jurnu, šepajući i posrćući, ka praznom trgu sa konjanikom i konjem. Tek sada, Veljko vidi širinu i dubinu poprišta na kome je pao i sa koga su ga odneli na nosilima. Sve je očišćeno. Oko samog spomenika knezu Mihailu, tiskaju se i slikaju momci, stariji svet, devojke, seljaci, on opazi i dva vojnika i jednog odžaćara. Spomenik zatrpan cvećem, a gore i sveće, prislonjene uz kamene blokove. Samo pre tri dana, ovde je bilo razbojište. Sada je mesto za hodočasnike. Pre tri dana, Veljko nije mogao ni da priđe knezu i pročitati šta na spomeniku piše. Sada čita, slika, priseća se bitke, i plače. Neće da plače, bori se da stiša osećanja i misli, ali ne može. Ne da knez. I on bi, misli Veljko, pustio neku suzu, samo da mu oči nisu od bronzene.

– Što plačeš, sine? – upita ga jedna starija gospođa.

– Ne znam, moram... – promuca on. „Ja sam ođe poginuo“, požele da kaže.

Neđo Baksuz ga, kad odoše od kneza, ništa nije upitao. Niti je nešto rekao. Osećao je da je ćutanje jedini mogući razgovor.

– Stigli smo – progovori Neđo tek ispred jedne knjižare, preko puta Akademije nauka. *Matica srpska*, piše iznad ulaza u knjižaru.

Zbunjeni i ćopavi fotoreporter iz Hercegovine, koji ne poznaje Beograd niti ima ikog svog u Beogradu, sem ujaka, ujne i Neđa Baksuza, ne zna otkud, u jednoj knjižari, toliko šarolikog sveta, i otkud da, u knjižari, bude Štab pobednika, kako je Neđo rekao. Pažljivo razgleda, ali taj Štab on ne vidi. Ljudi razgledaju knjige, pred kasom je red onih koji hoće da plate ono što su kupili. Knjige prelistavaju i dvojica mladića, ogrnuti u zastave bez petokrake. Jedan policajac drži u rukama *Narodni ljekar* Vase Pelagića, prevrće listove, nešto traži. To je prvi policajac koga je, tog dana, Veljko sreo u Beogradu. On, međutim, još ne vidi da knjižara ima i veliku galeriju, niti vidi ljude na galeriji, niti zna da se, ta galerija, šaljivo zove „čardak kod Milana“.

– Za mnom, na čardak kod Milana – povuče ga Neđo za ruku.

– Dobro došli, zastavniče – osmehnu se prosedi gospodin srednjih godina. – Donesite još dve stolice – reče prodavcima u prizemlju.

– Sad ćemo čuti šta Ozna sve zna – dobaci neko.

– Ovo je Štab pobednika – reče Neđo još smetenom Veljku.

– Štab revolucije – reče jedan glumac, Veljko ga prepozna, ali nije mogao da se seti njegovog imena.

– Štab kontrarevolucije – ispravi ga jedna starija dama.

– Ja sam Milan Davidović, dobro došli – rukova se gazda knjižare sa Veljkom. – Hoćete li kafu, sok, ili nešto žestoko?

– Čašu vode – odgovori Veljko.

– Zaboravih da vam predstavim svog zemljaka i prijatelja – povika Neđo. – Ovo je Isus, najveći umetnik za dokumentarnu fotografiju.

Veljko preblede. Brbljivi Neđo otkri mu nadimak, od koga je bežao. Nije on, govorio je sebi, Isus zbog nekog dobra koje je učinio, zbog žrtve za nekoga, ili zbog svoje pobožnosti. On je Isus samo zbog nesreće koju je sam sebi skrivio i naneo. On je Isus svoje nesreće. Čopavi Isus. Nadao se da taj nadimak neće stići, za njim i sa njim, i u Beograd. Da će, bar u Beogradu, biti Veljko Vujović. Samo Veljko Vujović. Baksuzluk nanese brbljivog Neđa Baksuza, pa će, i u Beogradu, biti ono što neće da bude i što ga boli.

– Da znate, mladi gospodine, i da ličite na Isusa – nasmeja se neko i Veljko se, prema smehu, i okrenu. Ne zna ko je taj čovek, u odmaklim je godinama, diskretno proćelav, prijatnog pogleda, momačkog stasa, naglašenih jagodica i s malim ožiljkom iznad desne obrve. I seti se Veljko. On je, sa pozorišnog balkona, govorio da se drvo tiranije mora tresti, tresti, tresti.

– Liči, Tarase, i to veoma – dobaci ona starija dama.

– Da znate i ovo – nastavi Taras. – To što ličite na Isusa još nije neka naročita garancija.

– Nije nikakva – pokunji se Veljko. – Nadimak je samo nadimak, a ja svoj i ne volim. Kao što, možda, ni Neđo ne voli svoj. On je Baksuz. Tako ga zovu svi u Nevesinju.

Duže od sata, na toj galeriji, na tom Milanovom čardaku, debatovali su o svemu i svačemu. Pljuštale su doskočice, bes, rugalice, nagađanja i predviđanja, nadgornjavanja u pošalicama i opanjkavanju svakoga i svega. Dugo je trebalo Veljku da se snađe u tom haotičnom razgovoru ljudi, umnih ljudi, od kojih je svaki, napadno, hteo da bude najumniji i najpakosniji. Samo je Taras ćutao i pušio. Nedopušenu cigaretu zamenjivao je novom, Milanov čardak bio je u beličastom dimu, a Milan Davidović, u sivom odelu, beloj košulji i kravati golubije boje, stalno osmehnut, dvorio je svoje goste, prinosio im piće, praznio pepeljare. Iz debatovanja tih ljudi, Veljko je saznavao ko je ko, a i Baksuz mu je šaptao i pomagao da razume. Akademici, pisci, glumci, čelnici strana-ka opozicije, slikari, profesori univerziteta, generali u penziji, teolozi, novinari, čak i jedna proročica, a Neđo je prišapnuo Veljku da je ona muškarac. Na Milanovom čardaku, Neđo je, u jednom trenutku, izbrojao devetnaest članova Štaba pobjednika, računajući i sebe, pa je to prišapnuo Ćopavom Isusu. Tu desna nije mogla da pohvata šta govori leva, ali su svi, primetio je Veljko, dok su govorili, i ma šta da su govorili, pogledavali u Tarasa. On je, nesumnjivo, bio

vrhovni autoritet za sve njih, i niko mu to prvenstvo nije ni pokušavao da ospori. Nije mu bilo ime Taras, nego Borivoje, a imao je dva nadimka. Za neke je bio Taras, a za neke Buljba. I za jedne, i za druge, bio je ataman.

– Moraće ga pustiti iz zatvora – reče proročica koja je bila muškarac.

– Za njega nisam siguran. Ostale će Lazić osloboditi, ali njega neće – reče razroki mladić u kožnoj jakni i otpi malo viskija.

– Njega ni ja ne bih pustio – povika neko, već pripit, a ni Neđo ne zna ko je on. – Rok zvezda, prevarant. Pozove sto hiljada ljudi na televiziju, pa ih prevari i odvede pred zgradu parlamenta... Mogao je da osvoji Bastilju, ali nije hteo. On je njihov čovek, sto posto. Kako drukčije da razumem? – poglednu Tarasa.

– Meni su u komandi Udbe nudili čin pukovnika – ulovi momenat da skrene pažnju na sebe čuveni satiričar, čije su knjige često zabranjivane. – Čin pukovnika i platu pukovnika.

– Ja bih prihvatio bez premišljanja – reče Neđo.

– Naravno, i ja sam prihvatio. Doduše, pod jednim uslovom, malim uslovom...

– Da ti daju generalsku platu – uskoči mu u reč ona starija dama.

– Da mi daju i uniformu pukovnika i da nosim tu uniformu – čak se i Taras nasmeja.

– Znam mnoge naše prijatelje koji su, tobože, protiv vlasti, ponekad ih i optuže ili pritvore, a oni su tajni majori i pukovnici Udbe, za dvojicu njih mogu da se zakunem i da su generali – razgalami se onaj pripiti. – Sve mi se čini da i ovaj glavni zatvorenik ima visoki čin. Pa, ljudi moji, on je, donedavno, bio i član komunističke partije. Komunista se odmetnuo u četnike. Laža i paralaža za naivne – pokaza praznu čašu i zatraži od Milana još šljivovice.

– Ne mislim tako – pobuni se satiričar koji je odbio čin i platu pukovnika Udbe. – Poznajem ga dobro, nekoliko godina radili smo zajedno.

– Lako je komandovati juriš, pa pobeći u zatvor, a narod neka gine – reče ona dama. – Smatram da su on i četnici kamen oko vrata ovoj našoj revoluciji. Žao mi je ubijenih, premlaćenih i pohapšenih, ali njega mi nije žao. Nimalo mi ga nije žao, a ti, Tarase, i svi vi ostali, sada me psujte.

– Ko je ona? – prišapnu Veljko Baksuzu.

– Naš akademik. Grom nebeski, eto ko je – odgovori Baksuz.

– Neću ni da vas psujem niti da polemishem sa vama – odgovori joj Taras. – U zatvor, koliko ja znam, odvođe ljude, niko ne beži u tamnicu. I ja sam, uvažena gospođo, bio tamo devetog marta, nešto sam i govorio. Govorili su još mnogi, ali je Marko Lazić u zatvor odveo samo jednoga od nas. I mi i Lazić, valjda, znamo zašto. Priznajem, i ja sam bio razočaran

i ogorčen kad je on poveo narod ka Skupštini, a ne u napad na Bastilju. Verovao sam da bi Televizija pala i da bi pali i naš Čaušesku i naša Helena. Ubrzo sam, međutim, shvatio svoju zabludu. Režim je na nas izveo vojsku i tenkove...

– Tek uveče, Buljba – dobaci onaj što je ispijao rakiju.

– Ne prekidajte me... Tenkovski motori su, pouzdano znam, bili upaljeni onog trenutka kad smo policijske trupe proterali sa trga. Znam i koja bi bila komanda, da smo jurnuli na Bastilju. Zasuli bi nas vatrom iz zgrade i tenkovskom vatrom sa leđa. Ne bi se, u Beogradu, ponovio Bukurešt, nego Tjenanmen – učuta, a Milan mu dosu piće u čašu.

– Jeste li, gospodine Isuse, i vi bili na trgu? – otpi gutljaj konjaka i zagleda se u ćutljivog Veljka. Tarasu se učinilo da je taj obogaljeni i bradati mladić stidljiv ili zbunjen i uplašen.

– Bio sam – odgovori.

– Da li ste i vi razočarani, možda i ogorčeni?

– Jesam.

– Zašto? – namršti se Taras.

– Ne znam – reče Veljko i obori pogled.

Znao je zašto je i razočaran i ogorčen, i to još od prošlog leta, ali to, pred tim nepoznatim i učenim ljudima, nije hteo da kaže. Možda bi i rekao, samo da tu ne beše Neđa Baksuza. Zatvorenik, kome su se, na Milanovom čardaku, mnogi izrugivali, grdili ga i

psovali, Veljka je, pre manje od godinu dana, surovo povredio i uvredio, on mu to pamti i ne može da oprostiti. Na velikom mitingu u Nevesinju, jedva se probio do tog čoveka, pet je puta i posrnuo, umalo ga nisu izgazili, i zamolio ga da mu potpiše svoju knjigu, onu koju je Veljko od oca Gavra krio u štali. „Dragom Željku“, napisao je i nečitko se potpisao.

A kad mu je on doviknuo da nije Željko, nego Veljko, i ponovo mu pružio knjigu, da ispravi grešku, pisac je knjigu ispustio iz ruke, ona je pala na kaldrmu, Veljko se sagnuo da je podigne, gomila je oborila i njega, knjigu izgazila, a da Maksim nije hteo ni da ga primeti. Grlio se sa nekim mladićima i devojkama, sa seljacima, sa dvojicom policajaca, mahao pristalicama, pozirao pred kamerama. Ponižen, izgaženu i pocepanu knjigu, Željkovu a ne Veljkovu, nije podigao iz prašine, otišao je bez nje u Čemernicu, ali je od oca sakrio i da je bio u Nevesinju i šta mu se tamo desilo. Od tada, on nije viđao tog čoveka, zaobilazio ga je i u razgovorima. I na trgu, kod kneza, nije želeo ni da sluša šta on govori, a nevoljno je, sa razdaljine, objektiv svoje lajke usmeravao prema njemu.

– Mladi prijatelju, nismo pobedili i daleko smo od pobeđe, ali smo, ipak, nešto pokrenuli i zakotrljali... ako ništa drugo, slobodnije naričemo i psujemo nego pre tri dana – diže se Taras i spusti ruku na Veljkovo rame. – Kad god padne Marko Lazić, biće to deveti mart, jer će taj naš dan da traje i traje.

– Možda je tako – odgovori on.

– Mogu li i ja nešto da kažem? – zagalami muškarac u prizemlju knjižare. – Slušam šta pričate, i dođe mi da zalajem, kao što i lajem na Terazijama.

– A na koga to laješ na Terazijama? – upita Nedo.

– Na srpskog Sadama. Gori je od Sadama Huseina.

– Izvolite, popnite se – sa osmehom će Milan Davidović.

Tridesetak mu je godina. Farmerke, patike, kožna jakna, a na glavi mu šajkača sa kokardom. Plećat, Milan primeti i da su mu dlanovi žuljeviti. Reklo bi se da nije student, da nije ni iz Beograda. Radnik ili seljak, ali moderan, nosi i fotografski aparat.

– Znaš li gde je sin kralja Petra? – zagleda se pri-došlica u Veljka, a Milanov čardak prasnu u smeh.

– Ne znam ja ništa – promrmlja Veljko.

– Nađi ga i dovedi u Srbiju, ama odmah, odmah, čoveče – mislio je, očito, da je Veljko jedan od glavnih na galeriji. – Vidiš li ti ili ne vidiš... vidite li vi svi šta se priprema? Mi smo ih razbili i sad pevamo i čekamo. Šta čekamo? Da se Sadam pribere i oporavi od poraza. To mi čekamo, Bog nas lude u šumu okrenuo. Čim se crveni oporave, eto rata, to vam svima potpisujem – poče da kašljucka, a Milan mu prinese čašu vode. – Ja i ovi naši sada smo ludaci i četnici... krsta mi, tako neki govore na Terazijama, čuo sam ih svojim ušima. Tamo ne govore samo naši, koji smo protiv Sadama, nego govore i Sadamovi ministri i

poklisari. Govore, krsta mi, i slave mi moje, da smo mi, koji smo ih razbili na trgu, pre tri dana, četnički ološ koji hoće da izazove rat i da razbije Jugoslaviju, mater im njihovu lažovsku i komunističku. A rat je već počeo, njihov rat...

– Sve smo čuli, mladiću – uskoči mu dama akademik u reč. – Hvala ti, ali sad idi, ne ometaj naš razgovor.

– Nastavite, gospodine – reče Taras. – I sedite, zašto stojite?

– Ja, gospodo, nisam četnik, imam samo trideset i četiri godine. Deda mi je bio sa Dražom, ubili ga crveni. Mi, koji smo za ovo, nismo za rušenje Jugoslavije, jer su je naše glave i kape i stvarale – skide šajkaču i prinese je dami akademiku. – Sadam i njegovi ruše Jugoslaviju. Da bi odbranili mrtvi komunizam, oni će, uskoro, ako ih sad ne pometemo, pozvati u rat za Srpstvo, za svetosavlje, za osvetu Jasenovca. Sve što danas pripisuju nama, oni će da rade, to vam svima potpisujem, a nas će, upamtite, proglasiti za izdajnike, možda i za ustaše – htede još nešto da kaže, ali ga zbuni Veljko. – Skloni taj aparat, šta me slikaš, kog crnog đavola – reče mu.

– Čime se bavite? – upita ga Taras.

– Učitelj sam u Rekovcu. Malo predajem deci, a malo i sejem i orem.

– Imate li porodicu?

– Jao, oprostite, tek sam vas prepoznao. Tresti, tresti, tresti! Kako ste to divno kazali... Imam ženu i kćerku.

– Šta ćete, ako ovo ne otresemo?

– Krsta mi, odmah ću u Ameriku.

– Amerika je daleko, a Rusija je blizu – ne izdrža Baksuz.

– Meni je ovakva Srbija daleko – odgovori učitelj, diže se i nakloni svima, siđe sa Milanovog čardaka i ode iz knjižare.

Mnogi počеше da pogleduju u sat i u Tarasa. Žurilo im se, a želeli su da čuju šta će on da kaže. Na galeriju se, upravo tada, pope glavni urednik *Srpskog slova*.

– Zakazan je sastanak Vrhovne komande vojske – reče usplahireno. – Niko od uhapšenih neće izaći iz zatvora. Vrhovna komanda će zavesti vanredno stanje.

– Očekivano i logično – reče penzionisani general Udbe, koji je sedeo u ćošku, pijuckao i čitavo vreme ćutao. – Nemam ništa protiv demokratije, ali država je država, a vojska mora da štiti državu.

– Jeste očekivano, jeste i logično, ali vojnog puča neće da bude – dočeka Taras. – Pisac sam, kockar, pijanac i noćobdija, pa još i zaguljene sremačke pame-ti, ali se, uveren sam, gospodine generale, druže generale, malo bolje od vas razumem u sadašnju ratnu strategiju. Vaša je strategija u vašim ideološkim strastima i željama, a moja je podređena činjenicama. Predsednik Lazić traži vojni puč, to je istina. Vrhovna

komanda ima osam članova. Najviše četvorica njih, a znamo i koji su, glasaće da vojska okupira Beograd i Srbiju. Nedovoljno za puč, gospodine generale. Osim toga, nisam baš siguran ni da Lazić, iskreno, želi ono što traži. On je Dinarac, planinštak, čovek strasti. Kad se strasti smire, nastupa razum, a on je i veoma inteligentan. Šta će mu hiljade pobunjenika u tamnicama? Šta će mu Maksim u zatvoru? Trenutno, zadovoljio bi svoje strasti, ali bi svi njegovi sužnji postali martiri, mučenici, a Srbi obožavaju mučenike. Postali bi ikone i sveci, većina bi stala iza njih, a ceo Zapad, moćni Zapad, ustao bi protiv balkanskog tiranina. Nema više ni boljševičke Rusije, ni Crvene armije, da ga spasavaju – pripali novu cigaretu, a Veljko zinuo, divi se Tarasovoj rečitosti. – Zato će, gospodo, kapije tamnica biti otvorene možda i večeras ili sutra, dopuštam i koji dan kasnije. Lazić će ispasti plemenit državnik, malo će glumatati i da je poražen, iako zna da je izvojevao veliku pobedu.

– Izvini, ali sad preteruješ – usprotivi se satiričar kome su nudili čin i platu pukovnika Udbe. – On je kao grogirani bokser, još samo da zadobije jedan snažan udarac i biće na podu.

– Mi smo na podu, kako to ne vidite? – raširi Taras ruke. – Pre tri dana, na trgu je pokrenuta kontrarevolucija. Rušenje komunističke revolucije do samog njenog temelja. Od pre dva dana, na Terazijama je proklamovana evolucija revolucije. Demokratsko i

kompromisno popravljanje komunizma i svega što on znači. To je, gospodo, nemoguć zadatak. Drveno gvožđe. Naš trg i naše Terazije su so i rana. Ne mogu zajedno, iako su prisiljeni da budu zajedno. Dakle, pobedila je revolucija. Predsednik Lazić je pobednik. Trg nema dovoljnu snagu da izvede kontrarevoluciju, a Terazije naivno umišljaju da će pevanjem, igranjem, recitacijama i slavljenjem pobeđe postići išta od onoga što žele. Onaj mladi učitelj je, maločas, izneo briljantnu analizu stvarnog stanja, ali i crnu prognozu onoga što će da bude.

– Onda smo džabe krečili – uzdahnu urednik *Srpskog slova*.

– Ništa mi, gospodine Savatije, nismo ni okrečili – odgovori Taras. – Samo smo bili započeli krečenje na trgu, ali nam je ponestalo i kreča, i četki, i molera – nasmeja se.

– Ja sam fotoreporter, imam dosta snimaka sa trga... mislim da su dobri, pa bih želio... – reče Veljko Savatiju, okuraži se da iskoristi nenadanu priliku.

– Sa trga? Što ih nisi ranije doneo?

– Zgazili su me na trgu, tek sam danas izašao iz bolnice.

– Moj drug Isus je najbolji fotoreporter u čitavoj državi – zagalami Baksuz.

– Nije kasno, ako su ti snimci vrhunski – reče Savatije. – Hajdemo u redakciju, blizu je.